

POVESTEA COPILULUI «ÎNTUNECAT» ÎN ISTORIE*

Dr. Adrian MAJURU

Aceasta este povestea acelor suflete care fie se nasc altfel decât majoritatea, fie sunt nevinovate victime ale unor cutume sau coduri de circumstanță istorică, a căror toleranță în raporturile dintre cel născut diferit și ceilalți a variat de la o epocă istorică la alta.

Istoria a cuprins în paginile sale diferite realități ale acestui subiect: dacă spartanii îi sacrificau pe nou născuții cu beteșuguri sau prea sensibili, aruncându-i de pe muntele Tayget, alte culturi, mai puțin radicale, îi converteau unor ocupații pasive, chiar dacă la periferia socialului.

Beletristica a descifrat și ea tainele unor destine „întunecate” și amintim aici selectiv renumitul roman *Cocoșatul* al lui Paul Féval, *Notre-Dame de Paris* de Victor Hugo sau recentul roman al scriitorului danez Pär Lankervist, *Piticul*.

În pravilele românești „copilul întunecat” era acea ființă a nimănui: „iară când muierea va naște copilul și niminea nu știe care tată l-au făcut, nice cela ce l-au semănat, acela se cheamă întunecat”. Era cel mai nefericit dintre bastarzi. Apoi, dacă un bărbat „ține muiare în casa lui

neblagoslovită și să culcă cu dânsa de față, de va face copil, se cheamă hireș”. Dacă muierea neblagoslovită era „afară de casa lui, acela copil ce va face se chiamă còpil”.¹

Tradiția românească este foarte savuroasă în legende și povești, cu un dram de adevăr istoric, despre ființe stranii care au existat aievea și care au pus comunitatea într-o stare de cumpănă. Nașterea unui copil în satul tradițional românesc era o adevărată confruntare cu ființe nevăzute, care trebuiau îmbunate, astfel încât copilul să vină pe lume fără beteșuguri și cu stea norocoasă. Zeci de ritualuri se desfășurau și multe ofrande erau dăruite nașilor sau celor din vecinătate, dar mai ales ursitoarelor și altor ființe de pe „celălalt tărâm”. Uneori, însă, acest efort nu dădea roade. Copilul diform sau cu alte neajunsuri de care familia afla în decursul timpului devenea o victimă a unui social, care-l „încadra” lumii „nevăzuteelor”. Deși comunitatea îl tolera, traseul lui în viață era total diferit de al celorlalți de seama lui. Multe elemente mitologice ar fi apărut din astfel de copiii născuți diferit, care s-au retras pe o falie de timp, undeva între cei de aici și cei de dincolo. Trăiau retrași, erau priviți cu teamă și adesea un singur membru ales de comunitate, eventual o rudă apropiată a nefericitului, era calea de acces către comunitare și îmbunarem cu acesta din urmă. Zeități precum Omul Pădurii, Marțolea, Muma Pădurii, Sânpetrul Lupilor, Vasilca, Mătăhulă, Uitata, Vântoasele, Vedenia, Strigoii Vii etc., au alimentat cu fiecare generație povești și suflete altfel venite pe lume.²

Literatura de specialitate a încercat să medieze, să calmeze, să elimine faliile milenare. În secolul al XIX-lea, antropologii Debierre și Lacassagne sugerau „în privința stării civile a monștrilor, o modificare a dispozițiilor privitoare la actele de stare civilă și anume: un monstru

* mai multe detalii în volumul *Copilăria la români. Schițe și tablouri cu prunci, școlari și adolescenți*, Editura Compania, 2006

1. *Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc scris*, vol. VII, «Îndreptarea Legii (1652)», Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1962, p. 215

2. Literatura de specialitate în domeniul entologiei este foarte bogată. Aici amintim selectiv lucrările: Ion Ghinoiu, *(Obiceiuri populare de peste an*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1997; *Cărările sufletului*, Editura Etnologică, București, 2004; *Comoara satelor*, Editura Academiei Române, București, 2005); Constantin Eretescu, *Fata pădurii și omul nopții*, Editura Compania, București, 2006

Fig. 1 și 2. Copii cu diformități de la sfârșitul secolului al XIX-lea - Arhiva INM

cu două trunchiuri, dar cu un cap, să fie înscris în registru ca un singur individ; un monstru cu două capete și un singur trunchiu, să fie privit ca doi indivizi”.³

Cele mai întâlnite încadrări în sintagma de „copil întunecat” îi reprezentau pe copii normali, dar care se nășteau în afara căsătoriei, dar și „pater semper incertus”.

În Codul civil românesc de la începutul secolului al XIX-lea, „copii născuți din nelegiuită împreunare, ce s-au făcut prin cea în urmă săvârșită căsătorie a tatălui cu mama lor, (care au fost țiitoare sau și altă slobodă femeie), se numără și ei și pogorătorii lor în rândul fiilor celor născuți din legiuită însoțire”.

Cum timpurile s-au mai schimbat, „nelegiuita însoțire nu poate să pricinuiască copilului jignire la cinstea politicească și la înaintirea lui; deci n-are trebuință pentru un sfârșit ca acesta să ceară de la stăpânire vreo deosebită privileghe, spre a fi cunoscut de fiu legitim”. Față de copiii legitimi ai tatălui, copiii nelegitimi „cu totul se depărtează de driturile familiei și a rudeniei, precum și de numele familiei tatălui, de evghenia (*nobleță din naștere n.m.*), de marca neamului, cum și de alte părintești privileghe, ci dobândesc numai numele familiei de pe mamă”.⁴

O situație aparte o aveau „copiii cei din curvie a roabei”, care, „după legi, urmează soartei mamei lor”. Lucrurile se

schimbau „dacă cineva, având roabă țiitoare până la sfârșitul vieții sale, n-au slobozit-o pre ea din robie, atunci să rămâie slobodă și, dacă au făcut copii cu dânsa, să rămâie și ei slobози”. Cu toate că „între oameni slobози și robi nu se poate alcătui însoțire legiuită”, se mai întâmpla, ca un om slobod să se însoare cu o roabă, fie păcălind pe preot, fie cu sprijinul lui sau al stăpânului roabei, după ce omul slobod o răscumpăraseră de la stăpân. În acest caz, „copiii născuți dintr-o asemenea însoțire pururea rămân slobози, sau că ar fi tatăl lor slobod sau mama lor slobodă; (...) pentru că de-a pururea slobozenia este

3. dr.Mina Minovici, *Tratat complet de medicină legală*, vol. II, Editura Socec, București, 1926, p. 28

4. *Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc scris*, vol. III, *Codul Calimach – ediție critică*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1958, p. 133 și p. 135

Fig.3. Dubletă-
descend de la
sfârșitul
secolului al
XIX-lea
- Arhiva INM

covârșitoare și iubirea de oameni biruiește într-o asemenea întâmplare, atât după legea bisericască, cât și după cea firească”.⁵

Punerea pe o linie apropiată a copiilor naturali cu cei legitimi de către Codul Civil al lui Alexandru Ioan Cuza a reprezentat o premieră juridică și socială, care a determinat revolta unor juriști din lumea bună. Apropierea de interdicție și dizolvând-o prin legi, părea un act „nebunesc”. Nicolai Rosetti Rosnovano scria despre primul cod civil modern al României, că-l citea „când cu indiferență,

când cu dezgust. (...) Deja, eram deprinși cu contra-sensurile, cu falsificațiunile, cu imposibilitățile morale și materiale; și cu toate acestea ereziile juridice și sociale ale reformatorilor ne lăsau impasibili. Așteptam. Dar când am ajuns la capitolul ce tratează despre succesiuni, noi am fost cuprinși de spaimă! Am citit și recitit acest capitol și ne refuzam de a crede chiar aceea ce vedeau ochii noștri. Ne-am pus să-l citim și cu alte persoane și ne-am convins, că de azi înainte, în România, în virtutea codicelui Cuza, nu numai copiii naturali simpli, dar chiar copiii adulterini și incestuoși sunt puși pe aceeași linie cu copiii legitimi. În tot cazul, pot fi recunoscuți și legitimați de către autorii lor”. Astfel, „nu numai bastardul va veni să spolieze copilul născut din unirea solemnă consacrată de lege și religie, dar, cu fruntea ridicată, el va intra în familie pentru a o de brava; el va profana încă, prin prezența sa, sanctuarul pe care nașterea sa l-a fost mântuit și - cu codicele Cuza în mână - fără de nici o teamă, - prin gura legilor, - el va striga către familia înspăimântată: «Muma mea este adulteră!»”⁶

Codul Civil intrat în vigoare la 1865 a rămas valabil cu mici modificări aproape o sută de ani deși, potrivit lui Nicolai Rosnovanu, acest Cod Civil „nu recunoaște decât o singură clasă de copii naturali. După dânsul tot copilul născut afară din căsătorie este natural. Astfel el nu mai face sub-diviziunea copiilor naturali, în copiii naturali simpli, copii incestuoși (sau „hireși” după vechile pravile, n.m.), și copii adulterini (sau „întunecați”, potrivit legilor din vechime, n.m.)”.⁷

Iată cum face autorul de mai sus, compartimentarea cea mai potrivită a tipurilor de copii în funcție de naștere, după legea franceză din epocă:

Copiii legitimi erau „copii concepuți sau născuți în timpul căsătoriei tatălui și mamei lor”.

Copiii legitimați erau aceia care, „fiind simpli copii naturali în momentul concepției lor, devin în urmă legitimi prin căsătoria tatălui și mamei lor”.

Copiii naturali simpli reprezintă pe copiii născuți „afară din căsătorie. Se numește natural simplu, când relația din

5. ibidem, pp. 118-119 și p. 123

6. *Despre dreptul de succesiune a copiilor naturali după codicele civil Alexandru Ioan Cuza*, editor Nicolai Rosetti Rosnovano, Tipărit la Rudolf Eckhardt, Cernăuți, 1865, pp. V-VI. Pentru alte detalii vezi «Codicele Civil Alexandru Ioan Cuza», art. 652, 677, 679, 304, *Monitorul Oficial al României*, din anul 1864, nr. 271,

7. Nicolai Rosetti Rosnovano, op.cit., p. 18

Un studiu mai amplu este acela semnat de C.C.Săvoiu, *Despre copii naturali în dreptul român*. Teză pentru licență, Tipografia «Corpului didactic» C.Ispășescu & G.Brătănescu, București, 1898

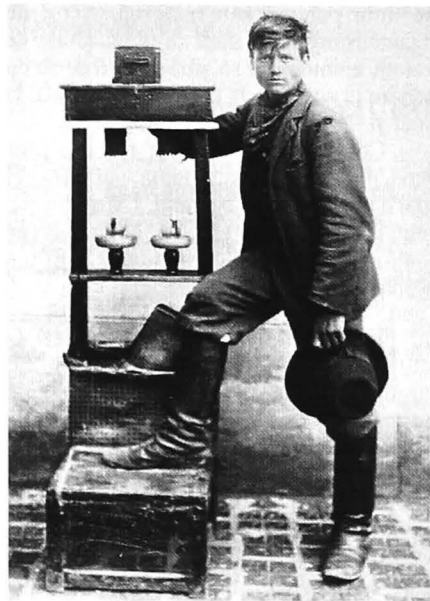

Fig. 4. Tată și fiu cu handicap locomotor la cerșit la 1900 în București (la dreapta).

Fig. 5. Un copil al nimănui în lupta cu supraviețuirea - București 1900 (la stânga).

care este născut nu constituie nici adulter și nici incest, adică când el este ieșit din două persoane care, în momentul concepției sale, erau libere de ori ce legământ conjugal și între care nu exista nici un legământ de înrudire sau de alianță (cunscrie) susceptibil de a forma un obstacol la căsătoria lor.

Copiii naturali adulterini erau acei copii „născuți din două persoane care, în epoca concepțiunei sale, n-ar fi putut să se căsătorească împreună, sau pentru că una din ele sau pentru că amândouă erau deja legate prin legămintele unei alte căsătorii nedesfăcute încă și prin urmare existente”.

Copiii naturali incestuoși erau considerați acei copii a căroră „tată și mamă erau, în epoca concepțiunei lor, uniți prin un legământ de înrudire sau de alianță susceptibil de a face obstacol la căsătoria lor.

În sfârșit, să amintim aici și copiii adoptivi, care potrivit legii franceze erau aceia a căror „filiațiune avea sorgința sa într-un contract solemn intervenit între dinșii și persoana care-i primește de copii”.

La începutul secolului XX, optica s-a schimbat foarte mult, juriștii, prin „legitimarea copiilor naturali”, considerau că este o „binefacere a legei, căci părinții

pe cât le stă în putință, pot să repare neregularitatea unirii din care s-a născut copilul natural și legea îi socotesce ca copii eșiți din căsătorie”. Continua să fie totuși o „mare deosebire” între „condiția” copiilor naturali și aceea a copiilor legitimi. Deosebirea consta în faptul că „aceștia din urmă au o familie pe când primii nu au altă familie decât aceea a părinților care i-au recunoscut”, deosebire cauzată de actul de filiațiune existent doar

8. Nicolae Al.Farra, *Condițiunea juridică a copiilor naturali în dreptul roman și român*, teză pentru licență susținută la 2 decembrie 1903, Stabilimentul de Arte Grafice „Universala”, București, 1903, pp. 31-32

pe linia paternă sau maternă. Actul de recunoaștere fiind doar „o manifestare de voință, ea nu poate să aibă efectul decât cu privire la acela de la care emană, adică, la tatăl și mama copilului natural”.⁸

Copilul „întunecat” a fost un proscris, purtând stigmatul toată viața, era cel mai nefericit dintre bastarzi. De multe ori, femeia și copilul său, și chiar adesea familia ei, părăseau comunitatea pentru a scăpa de rușine, de proscriere. Pentru că „aerul orașului te face liber”, cum spunea un proverb medieval, multe astfel de situații nefericite s-au stins în tumultul târgurilor urbane. De multe ori cronicile nescrise ale mahalalelor mai amintesc de câte o femeie cu un copil, care apăreau din neant și se așezau pe la cineva, mama lucrând cu ziua pentru a-și câștiga existența. Situația acestor copii se va îmbunătăți treptat începând cu secolul XX, îndeosebi după primul război mondial.

Pentru lumea satului avem o prelungire de cutumă până dincolo de anii 70 ai secolului XX. Urbanizarea progresivă a

grupurilor de vârstă tânără din mediul rural a adus cu sine și schimbări de mentalitate privind întemeierea unei familii. Desigur, planurile difereau iar copiii, adolescenții sau tinerii jucau roluri diferite, în funcție de decor: orașul cu unele libertăți neîngăduite la casa părintească iar la polul opus lumea satului natal unde, în vacanțe, respectau codurile comunității, ascunzând „progresele” cucerite în celălalt peisaj. Bariera dintre cele două spații comportamentale a explodat după 1990: copii legitimi sau nu, copii de suflet sau „întunecați”, au deopotrivă drepturi recunoscute prin lege iar societatea și-a schimbat atitudinea față de interdicțiile și catalogările nefirești venite din pravile. Dar s-a născut o lume nouă, pe care societatea modernă nu a reușit să o digere juridic și nici să o supună mecanismelor asistenței sociale: copii subteranului, numiți în folclor „auroiaci”. Se pare că, sintagma de „copil întunecat” își schimbă geografia și simbolurile sale au dobândit un conținut nou.